

به نام خدا

اعتیاد به فناوری اطلاعات و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مولفان :

پریسا بهاری

میثم بهاری

انتشارات شرفی

۱۴۰۳

سرشناسه: بهاری، پریسا، ۱۳۷۱-
عنوان و نام پدیدآور: اعتیاد به فناوری اطلاعات و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان/مولفان پریسا بهاری،
میثم بهاری.
مشخصات نشر: انتشارات شرفی، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۱۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۶۷۰-۶۸-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۱۱-۱۱۷.
موضوع: اینترنت‌بارگی -- جنبه‌های روان‌شناسی Internet addiction -- Psychological aspects
پیشرفت تحصیلی (School)
شناسه افزوده: بهاری، میثم، ۱۳۷۴-
رده بندی کنگره: HM۱۰۱۷
رده بندی دیویی: ۳۰۲/۲۳۱
شماره کتابشناسی ملی: ۹۶۷۰۵۳۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: اعتیاد به فناوری اطلاعات و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مولفان: پریسا بهاری - میثم بهاری

ناشر: انتشارات شرفی

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زرچند

قیمت: ۱۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۶۷۰-۶۸-۵

تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار
۱۱	فصل اول: پیشرفت تحصیلی
۱۱	تعاریف پیشرفت تحصیلی
۱۲	معیارهای پیشرفت تحصیلی
۱۳	عوامل مهم تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی
۱۸	خانواده و پیشرفت تحصیلی
۱۹	ارزشها و انتظارات والدین و پیشرفت تحصیلی
۲۰	شرایط اجتماعی و اقتصادی و پیشرفت تحصیلی
۲۰	سطح تحصیلات والدین و پیشرفت تحصیلی
۲۱	مدرسه و پیشرفت تحصیلی
۲۱	انتظارات معلم و پیشرفت تحصیلی
۲۲	نمره و ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی
۲۳	فصل دوم: یادگیری خودتنظیمی
۲۵	نظریات یادگیری خودتنظیمی
۲۶	راهبردهای یادگیری خودتنظیمی
۲۸	ویژگی های یادگیرندگان خودتنظیم گر
۲۹	رویکرد ساختن گرایی و یادگیری الکترونیکی
۳۱	پرورش خود تنظیمی در محیط یادگیری الکترونیکی
۳۵	فصل سوم: مبانی نظری فناوری اطلاعات
۳۵	فناوری اطلاعات
۴۰	تاریخچه فن آوری اطلاعات
۴۱	اهمیت فناوری اطلاعات
۴۲	تاریخچه کاربرد تکنولوژی آموزشی در جهان

تاریخچه تکنولوژی آموزشی در ایران	۴۴
تحقیقات عکس‌العمل‌های شناختی در مواجهه با رسانه‌ها	۴۶
فصل چهارم: اعتیاد به فناوری اطلاعات	۵۳
امکانات و فن‌آوری جدید آموزشی و پیشرفت تحصیلی	۵۳
انواع مختلف فناوری	۵۵
علم رایانه چرا؟	۵۷
اهمیت و ضرورت توجه به علم رایانه و مبانی آن	۶۰
مبانی نظری علوم و فنون رایانه	۶۲
اعتیاد به اینترنت یک از انواع اعتیاد به فناوری اطلاعات	۶۵
انواع اعتیاد اینترنتی	۶۸
آثار و پیامدهای اعتیاد اینترنتی	۶۹
تاریخچه اعتیاد به اینترنت	۷۱
اعتیاد به اینترنت	۷۳
اعتیاد اینترنتی: جستاری در معنا	۷۴
آیا اعتیاد به اینترنت اختلال است؟	۷۷
تعریف اختلال اعتیاد به اینترنت	۸۰
ویژگی‌های معتاد به اینترنت	۸۳
علائم اعتیاد اینترنتی	۸۴
علتهای اعتیاد به اینترنت	۸۶
علت اصلی اعتیاد اینترنتی در ایران	۸۹
علل‌گرایش نوجوانان به اینترنت	۹۱
نظریه‌های مربوط به اعتیاد به اینترنت	۹۳
اعتیاد به اینترنت و نقش والدین	۹۸
ملاک‌های تشخیصی اعتیاد به اینترنت	۱۰۱
طبقه‌بندی اعتیاد به اینترنت	۱۰۴
ویژگی‌های روانی اعتیاد به اینترنت	۱۰۵
بیماری‌های اینترنتی	۱۰۷

عوامل ایجاد کننده اعتیاد اینترنتی (به جز خود عامل اینترنت) ۱۰۷

راهبردهای درمانی ۱۰۸

منابع و مآخذ ۱۱۱

منابع فارسی ۱۱۱

منابع لاتین ۱۱۶

پیشگفتار

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و تمام کوششها در این نظام در واقع تلاش برای جامعه عمل پوشاندن بدین امر تلقی می شود. به طور اعم کل جامعه و به طور اخص نظام آموزش و پرورش نسبت به سرنوشت کودکان، رشد و تکامل موفقیت آمیز آنان جایگاه آنها در جامعه علاقه مند و نگران است و انتظار دارد دانش آموزان در جوانب گوناگون، اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و تواناییها و نیز در ابعاد عاطفی و شخصیتی، آنچنان که باید پیشرفت و تعالی یابند.

بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از علایم موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی می باشد که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و پیشرفت علمی نیز حاصل نمی شود مگر اینکه افراد خلاق تربیت شده باشند، پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه در توسعه و آبادانی کشور مؤثر است در سطوح عالی منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود. دانش آموزان و دانشجویان که از موقعیتهای تحصیلی برخوردارند، خانواده و جامعه با دیده ی احترام به آنان می نگرند. در جامعه با روحیه و نشاط بیشتری حضور خواهند یافت و در کنار اینها از هزینه های گزافی که از افت تحصیلی برآموزش و پرورش تحمیل می شود، کاسته خواهند شد. دستیابی به بهره وری و بهبود کیفیت نظام آموزشی را می توان اثر گذار ترین عامل در توسعه کشورها دانست. تجارب کشورهای پیشرفته ای چون ژاپن در زمینه توسعه همه جانبه نیز حکایت

از سرمایه گذاری بر روی منابع آموزشی و انسانی دارد. در راستای دستیابی به این اهداف بهبود کیفیت موقعیت تحصیلی از جمله اهداف اساسی برنامه های آموزشی است. تئوری و تحقیق علمی در مورد یادگیری خودتنظیم، از اواسط دهه ی ۱۹۸۰ در پاسخ به این سؤال مطرح شد که چه طور دانش آموزان به فرایندهای یادگیری خودشان مسلط میشوند. در واقع از دهه ی ۱۹۸۰ به بعد، یادگیری خودتنظیم به عنوان راهبردی نو برای کمک به دانش آموزان به منظور تسلط بر فرایندهای یادگیری و به طور کلی بهبود کیفیت یادگیری، مورد توجه روا شناسان، مشاوران و متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفت. تا قبل از دهه ی ۱۹۸۰، مطالعات در حوزه ی یادگیری خودتنظیم، بر زمینه های گوناگون فردی، خانوادگی و اجتماعی متمرکز بود و پس از آن، این سازه در زمینه ی یادگیری مطرح شد و مورد توجه نظری همهای گوناگون روا شناسی از جمله رفتار گرایی، شناخت گرایی و ساخت گرایی قرار گرفت.

یادگیری خودتنظیم بدین معنی است که دانش آموز مهارتهایی برای طراحی، کنترل و هدایت فرایند یادگیری خود کسب می کند و برای یادگیری تمایل دارد و قادر است کل فرایند یادگیری خود را ارزیابی کند و در مورد آن بیندیشد (بری، ۱۹۹۴). اسکراو و بروکس (۲۰۰۰) خودتنظیمی در یادگیری را، توانایی دانش آموزان برای درک و کنترل یادگیری شان می دانند که برای موفقیت در مواد درسی بسیار مهم است و آنها را به یادگیرندگانی اثربخش و کارآمد تبدیل می کند.

استفاده از فن آوری و تکنولوژی های نوین یکی از جلوه های آشکار دنیای پیش روست. اینترنت نیز به عنوان یکی از ابعاد نوپای این فن آوری های جدید جهان معاصر، نقش به سزایی در تغییر و تحول زندگی افراد جامعه دارد. اینترنت توانسته با ورود خود به سرعت به یکی از ابزار لازم زندگی تبدیل شود. تا جایی که حذف آن از امور روزمره زندگی امری اجتناب ناپذیر است.

قرن ۲۱ قرن دانایی و انقلاب اطلاعات است. یعنی تبدیل جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی و امروزه ثروتمندترین کشورها و جوامع انسانی، آنهایی هستند که بیشترین

دانش و آگاهی و اطلاعات را در اختیار دارند و یقیناً راهبری آموزش و پرورش آینده به عهده فناوری اطلاعات و ارتباطات^۱ ICT خواهد بود. (نوروزی و دیگران، ۱۳۸۷).

همزمان با دسترسی گسترده افراد به اینترنت، شاهد نوع جدیدی از اعتیاد یعنی اعتیاد به فناوری اطلاعات مخصوصاً اعتیاد اینترنتی و اعتیاد به گوشی همراه هستیم. که همانند تمامی انواع دیگر اعتیاد، اعتیاد به اینترنت نیز با علایمی همراه است. همچون اضطراب، افسردگی، کج خلقی، بی قراری، تفکرهای وسواسی و یا خیالبافی راجع به اینترنت. از طرفی، در عین حال که روابط این افراد (به ویژه کودکان و نوجوانان) در جهان مجازی افزایش می یابد.

فصل اول

پیشرفت تحصیلی

تعاریف پیشرفت تحصیلی

در مورد پیشرفت تحصیلی تعاریف گوناگونی وجود دارد: پیشرفت تحصیلی عبارت است از موفقیت دانش آموزان در یک یا چند موضوع درسی (مثل: درک، فهم خواندن یا محاسبه عددی)، چنین پیشرفتهایی توسط آزمودنهای میزان شده تحصیلی اندازه گیری می شود. همچنین این اصطلاح بر پیشرفت فرد در کلاس، آنطور که در کار مدرسه ارزیابی می شود دلالت دارد (ماهر، ۱۳۷۶، به نقل از دو دانگه، ۱۳۷۶).

پیشرفت تحصیلی به جلوه ای (نمایی) از جایگاه تحصیلی دانش آموزان اشاره دارد که این جلوه ممکن است بیانگر نمره ای برای یک دوره، میانگین نمرات در دوره ای مربوط به یک موضوع یا میانگین نمرات دوره های مختلف باشد. برای پیشرفت تحصیلی می توان ملاک های گوناگون را در نظر گرفت که مشهورترین آنها میانگین نمرات کلی می باشد. (پالسون، ۱۹۹۴).

از پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از شاخص های پیشرفت در نظام آموزش و پرورش مفهوم «انجام تکالیف و موفقیت دانش آموزان در گذراندن دروس یک پایه تحصیلی مشخص» یا «موفقیت دانش آموزان در امر یادگیری مطالب درسی» استفاده می شود. وجه مخالف آن آفت تحصیلی است که یکی از معضلات نظام آموزشی می باشد که به شیوه های گوناگون همچون عدم موفقیت دانش آموزان در دست یابی به هدف های

مقاطع تحصیلی مربوطه، مردودی و تکرار پایه های تحصیلی، ترک تحصیل زودرس، بیکاری و بلا تکلیفی خود را نشان می دهد (پورشافی، ۱۳۷۰) باقری (۱۳۷۶) نیل به اهداف آموزشی را با اصطلاح پیشرفت تحصیلی بیان می کند.

معیارهای پیشرفت تحصیلی

در مورد معیارهای پیشرفت تحصیلی باید گفت که پیشرفت تحصیلی از راههای مختلف و با معیارهای متفاوت مشخص می شود، یکی از این معیارها معدل دانش آموزان در یک نیم سال تحصیلی و محاسبه معدل یک سال وی است. معیار دیگر مشخص کردن پیشرفت تحصیلی، محاسبه نمرات دانش آموزان در یک درس است. شیوه دیگر استفاده از مجموعه نمرات دروس یک سال می باشد و معیار آخر تعیین پیشرفت تحصیلی در طی چند سال و یا یک دوره تحصیلی است (فراهانی، ۱۳۸۷). اگر یک نمره از یک دوره تحصیلی یا میانگینی از یک گروه از دروس مختلف در حیطه موضوعی خاص یا میانگینی از دوره های مختلف تحصیلی، ملاکی برای پیشرفت تحصیلی باشد، این ملاک ها مسائل و مشکلات تشخیصی را به دنبال خواهد داشت. مثلاً کاربرد یک نمره واحد از یک دوره تحصیلی ویژه دارای روایی و پایایی کمتر است تا نمره ای که بر اساس ترکیب چندین نمره بدست می آید. کاربرد نمره های بدست آمده از دوره های مختلف تحصیلی در موضوعات مختلف نیز به منظور بدست آوردن معدل نمرات کلاس مسأله ای دشوار و غامض است، زیرا این گونه نمرات شامل نمرات است که از دوره ها و رشته های تحصیلی متفاوت بدست آمده است و در یک مقیاس واحد ترکیب شده اند، در صورتیکه هر یک از دانش آموزان می توانند سطوح متفاوتی از پیشرفت را در هر موضوع داشته باشند (پالسون، ۱۹۹۴).

به نظر میرسد که پذیرش یک مقیاس چند بعدی از پیشرفت به جای مقیاس یک بعدی از پیشرفت تحصیلی، مفیدتر است. این بدین دلیل است که میانگین نمرات کلاسی برای هر مجموعه از دوره های تحصیلی پیش بینی کننده بهتری از پیشرفت تحصیلی می باشد تا ترکیب مجموعه ای از دروس متفاوت تحصیلی در یک مقیاس واحد. به هر حال

می توان مقیاس های پیشرفت یک فرد را در یک حیطه خاص مانند ریاضیات، علوم، تاریخ و ادبیات و غیره تحت عنوان معدل کلاسی ویژه طبقه بندی کرد. در حالی که مقیاس های معدل کلاسی عمومی به پیشرفت فرد در همه موضوعات اشاره

می کند. از طریق انتخاب یک مقیاس های معدل کلاسی ویژه این امکان وجود دارد که پیشرفت تحصیلی هر فرد در یک گروه ویژه از موضوعات مربوطه تعیین کرد، ولی زمانی که «معدل کلاس عمومی» به کار برده می شود امکان پیگیری پیشرفت فرد در حیطه های موضوعی مختلف وجود ندارد. خلاصه اینکه میانگین نمرات کلاسی، ملاکی رایج برای اندازه گیری پیشرفت تحصیلی می باشد(فرهانی، ۱۹۹۴، به نقل از مهرافروز، ۱۳۷۸).

عوامل مهم تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی

سالهای متمادی است که محققان و پژوهشگران تعلیم و تربیت و روان شناسان اجتماعی مطالعات فراوانی در مورد عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام داده و همیشه در نظر آنها بوده است(محمدی باغملایی، ۱۳۷۴)، چرا که پیشرفت تحصیلی موضوعی است که به خصوص در حال حاضر مورد توجه تمامی کشورهای جهان است و هر ساله مقدار زیادی از بودجه جوامع صرف تحصیل کودکان و نوجوانان می شود و پژوهش های زیادی به بررسی عوامل مختلفی که می تواند بر پیشرفت تحصیلی تأثیر داشته باشد، عواملی مانند: خانواده، محیط زندگی، مدرسه و برنامه های آموزشی اختصاص یافته است(قاجاریه، ۱۳۷۳).

مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مسأله پیچیده ای است که چرا که پیشرفت عنصری چند بعدی است و به گونه ای ظریف به رشد جسمی اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموزان مربوط است. در گذشته بسیاری از پژوهشگران بروی تأثیر توانایی های ذهن و شناختی بر پیشرفت تحصیلی تأکید می کردند.

پیاژه ها با تبیین تحول ذهن با این فرض که فرایند تفکر در نوجوانی و بزرگسالی به لحاظ کیفی با فرایند تفکر در دوران کودکی تفاوت دارد و نیز با تأکید بر ساختار تفکر و

نه محتوای آن، جریان رشد شناختی را در طی چهار مرحله (حسی- حرکتی - پیش عملیاتی، عملیاتی عینی و عملیات صوری) تبیین می کند که ترتیب عبور از این مراحل برای همه افراد یکسان است. پژوهش ها نشان می دهند که بین رشد شناختی، و پیشرفت در مدرسه رابطه وجود دارد. به این صورت که دانش آموزان دارای رشد ذهنی بالاتر از پیشرفت بهتری در مدرسه برخوردارند. اما دانش آموزانی که از لحاظ رشد شناختی در مرحله عینی قرار دارند، تنها ۳۰ درصد از مفاهیم سطح عملیات عینی را درک می کنند و تقریباً قادر به درک هیچ یک از مفاهیم انتزاعی نیازمند به استدلال صوری نیستند. پژوهشهای بسیار دیگری نشان داده اند که هوش و سطح توانایی دانش آموزان در پیش بینی موفقیت تحصیلی در مدرسه از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است. اما به مرور زمان مشخص شد که هر چند توانایی های ذهنی و شناختی تا اندازه ای با پیشرفت تحصیلی رابطه دارند و تا حدود زیادی پیشرفت تحصیلی را پیش بینی می کنند، اما تنها کلید پیش بینی موفقیت تحصیلی نیستند (گریگرسون و هوروتیز، ۲۰۰۲).

به همین دلیل محققان در سالهای اخیر متوجه یک سری از عوامل غیرشناختی شده اند که می توانند در پیشرفت تحصیلی و به طور کلی موفقیت مؤثر باشند. این محققان در تبیین اهمیت عوامل غیرشناختی در موفقیت به نتایج قابل ملاحظه ای دست یافته اند و نشان داده اند که چنانچه این اندازه های غیرشناختی را برای پیش بینی موفقیت به اندازه های هوش شناختی اضافه کنیم، پیش بینی موفقیت تحصیلی به طور معناداری و با احتمال بیشتری امکان پذیر می شود تا اینکه تنها از اندازه های توانایی هوش شناختی استفاده کنیم (گریگرسون و هارتویس، ۲۰۰۲).

رویکرد یادگیری به عنوان یکی از منابع تفاوت فردی در عملکرد تحصیلی، با توانایی فرد رابطه ندارد و شیوه ترجیحی فرد را در مطالعه و یادگیری مطلب نشان می دهد. بالغ بر ۳۰ سال است که محققان به مطالعه رویکردهای یادگیری در یادگیرندگان تمایل نشان می دهند. (داف و همکاران، ۲۰۰۴، به نقل از صاحب، ۱۳۸۹).

در مدل بیگز هماهنگ با مدل فرایند- بازده دانیکن و بیدلی (۱۹۷۴) سه مولفه در کلاس درس مورد توجه قرار می گیرند. پیش زمینه به آن مولفه هایی اشاره دارد که قبل از وقوع یادگیری حضور دارند. فرایند شامل آن دسته از فرایندهایی است که ضمن یادگیری حضور دارند و در نهایت بازده به نتایج بعد از یادگیری اشاره دارد. با توجه به این مدل، سه رویکرد یادگیری از یکدیگر قابل تمایز هستند. رویکرد سطحی که در بردارنده تولید مجدد مطالب آموزش داده شده به منظور دستیابی به حداقل مقتضیات است. رویکرد عمیق که شامل درک واقعی مطالب یادگرفته شده است و رویکرد پیشرفت مدار که در آن به استفاده از راهبردهایی تأکید می شود که نمره فرد را به حداکثر ممکن می رساند، که در نتایج مطالعات مختلف، بر وجود رابطه مثبت بین رویکرد یادگیری عمیق و پیشرفت تحصیلی تأکید شده است (آتش روز، پاکدامن و عسگری، ۱۳۸۷).

در تحقیقات اخیر تأکید شده است که عوامل شخصیتی، به ویژه در سطح بالاتر تحصیلات رسمی در پیش بینی عملکرد تحصیلی و پیشرفت نقش بسزایی ایفا می کنند، علاوه بر این در تعدادی از مطالعات نشان داده شده است که رابطه بین هوش روان سنجی و پیشرفت تحصیلی، به ویژه در محیط های دانشگاهی به مراتب کمتر از اندازه مورد انتظار است. بر این اساس به نظر می رسد که با کمتر بودن توان پیش بینی کننده مقیاس های مربوط به توانایی های شناختی در سطوح بالاتر تحصیلات رسمی بر سهم متغیرهای شخصیتی افزوده می شود. چا مورد-پر موزیک و فارنهام^۱ (۲۰۰۳) در بررسی رابطه بین صفات شخصیت و عملکرد تحصیلی دریافتند که عامل های شخصیتی ۱۷- ۱۰ درصد واریانس عملکرد را تبیین می کنند. برای نمونه نتایج مطالعه دفرویت و مرویلدی^۲ (۱۹۹۶) از یک طرف وجود رابطه منفی و معنادار بین روان رنجور خوبی و پیشرفت تحصیلی و از طرف دیگر وجود رابطه مثبت وظیفه شناسی و پذیرش با پیشرفت تحصیلی را نشان دادند (ماتسون^۳، ۱۹۷۲).

1. Chamord & miuzic & Farenham

2. Defroyt & Meroyldi

3. Matson